

ВІДДАНІСТЬ НАУЦІ ТА ІСТОРИЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТУ

Слідкувати за перебігом її думок дає професійну насолоду: глибина аналізу та різка зміна викладу, застосування нової термінології, до сутності якої іноді потрібно проштовхуватись із великим напруженням, логіка архітектоніки змісту надають її статтям чи доповідям смак вищого гатунку. Мимоволі й сам прагнеш підняти до її рівня. Мати такого спеціаліста – бажання будь-якої кафедри.

Тетяна Миколаївна Попова народилась в родині військовослужбовця в місті Станіслав (сучасний Івано-Франківськ). Примхи долі радянського генерал-майора М. М. Білоконя привели його родину до Одеси. Це місто стало рідним для Тетяни Миколаївни, тут вона закінчила середню школу № 116, тут вона поступила на історичний факультет Одеського державного університету імені І. І. Мечникова. Вибір факультету як майбутньої професії визначився схильністю до творчої діяльності та гуманітарних наук. Немалу роль відіграли й розповіді батька – Миколи Миколайовича – учасника Великої Вітчизняної війни та матері – Клавдії Василівни про події минулого.

Вже в студентські роки Тетяну Миколаївну вирізняло серйозне ставлення до навчання, прагнення докопатись до витоків, розібратись в коріннях явища. Згадую, з яким запалом вона виступала, обґрунтовуючи підходи до вивчення діяльності Івана Грозного. Саме в стінах університету визначилось перше уподобання молодого історика – середньовічна Росія.

Свій трудовий шлях Т. М. Попова починала із викладання суспільствознавства та історії в 1971 році в міському професійно-технічному училищі № 2. Але прагнення досягти вищих професійних щаблів заставило її перейти до Одеського вищого інженерно-морехідного училища. Однак інша професійна спрямованість вузу, відсутність зацікавленості студентів в історичних знаннях спонукали Тетяну Миколаївну повернутись на історичний факультет. Із 1973 року розпочалась історична кар'єра, в позитивному розумінні цього слова, в стінах рідної кафедри – історії СРСР. Спочатку асистент, старший

викладач кафедри історії СРСР, а потім із 1980 року кафедри історії УРСР, історіографії та джерелознавства – такі перші роки діяльності молодого викладача.

В 1983 році Тетяна Миколаївна захистила кандидатську дисертацію «Роль радянської періодичної преси у вирішенні задач відновлювального періоду 1921-1925 рр. (на матеріалах півдня України)». І тут вона виявила творчий самостійний підхід до вирішення конкретних питань теми. В радянській історіографії не прийнято було наголошувати на такому явищі, як «криза преси». Між тим матеріал, з яким працювала Тетяна Миколаївна постійно вказував на поширеності кризових ознак, навіть на вищому державному рівні. Але науковий керівник професор М. Ю. Раковський був категорично проти використання цього терміну, навіть як згадки. Він спеціально відправив Т. М. Попову до Москви в Інститут історії СРСР Академії наук СРСР для консультацій. Проте й рекомендації провідних академічних спеціалістів не переконали молодого науковця і в дисертації вона розглянула питання «кризи преси». Щоправда, опоненти не звернули уваги на це дразливе положення.

Джерелознавчі аспекти теми дисертації були не випадковими. Тетяна Миколаївна читала курс джерелознавства і цим пояснювалось її переведення на кафедру історії УРСР, історіографії та джерелознавства, що створила в 1980 році декан факультету, професор З. В. Першина. Викладання першої частини курсу історіографії завідуюча кафедрою доручила доценту А. Д. Бачинському, який не мав особливого бажання його читати. А Т. М. Попова не прагнула продовжувати читати курс джерелознавства. На такому тлі відбувся обмін із А. Д. Бачинським курсами і Т. М. Попова стала викладати історіографію. Це й визначило подальший науковий та викладацький шлях Тетяни Миколаївни.

В 1985 році Т. М. Попову призначили заступником декана по науці і вона із ентузіазмом активно і творчо керувала науково-дослідницькою студентською роботою. В 1987-1988 роках Тетяна Миколаївна виконувала обов'язки завідуючого кафедрою історії УРСР, історіографії та джерелознавства, читала нові курси. Під час перебування на факультеті підвищення кваліфікації Московського державного університету імені М. Ломоносова прийняла участь у підготовці збірки до 200-ї річниці штурму Ізмаїла.

В 1990 році Т. М. Попова повернулася на кафедру історії СРСР як основний факультетський спеціаліст-історіограф. З цього часу розпочався найбільш плідний період наукового та викладацького життя Т. М. Попової. Вона стала вченим секретарем ради історичного факультету, членом правління Одеського товариства краєзнавців, розгорнула краєзнавчу роботу. Вже в кінці 1980-х років з'явилися її чисельні краєзнавчі публікації. Поступово їх переважаюча тематика зосередилася довкола історико-філологічного факультету Імператорського Новоросійського університету та Одеського інституту народної освіти. Фактично, саме Тетяна Миколаївна виступила відкривачем конкретно-історичних пошуків відносно долі більшості одеських істориків Імператорського Новоросійського університету. Бо на слуху були тільки декілька прізвищ так званих прогресивних істориків, а про інших – воліли не згадувати.

Краєзнавчі публікації та історико-біографічні дослідження, що стали з'являтися із 1988 року, виявились шаблоном до основної наукової проблеми, що визначила творчі акценти досвідченого вченого. На початку 1990-х років тільки окремі аспекти теоретичної історіографії опинились в полі зору нечисленних українських історіографів. Т. М. Попова, можна сказати, потужно увірвалась до кола історіографів. Чого коштують її термінологічні пошуки! Тільки один приклад – застосований нею термін інституалізація дисципліни настільки міцно увійшов до мови українських істориків, що вже й геть важко подумати як без нього обходились.

Вінцем досліджень Т. М. Попової стала монографія «Історіографія в особах, проблемах, дисциплінах. Із історії Новоросійського університету», що була опублікована в Одесі в 2007 році. Схвальні рецензії підтвердили і так наочно представлений високий рівень роботи. Конкретно-історичний матеріал у поєднанні із теоретичними узагальненнями дав той сплав, який й визначає авторське фундаментальне вирішення проблеми. Для одеських істориків вона знаменна тим, що авторка вперше подала такий глибокий процес інституалізації окремих дисциплін історичної науки в рамках Новоросійського університету. Але зважаючи на те, що подібну роботу все ще не зробили науковці інших університетів пострадянського простору, її книга представляє певний взірць і для істориків європейського загалу.

Можна багато говорити про внесок Тетяни Миколаївни в розвиток історичної науки, але це справа майбутніх спеціальних досліджень. Проте безсумнівний її доробок, крім вже вищесказаного, в сфері історичної біографістики та персональної історії, теоретичному осмисленні історіографічного процесу, створенні біціплізнавства як окремого напрямку історичних досліджень тощо.

Людиною іншого виміру назвав Тетяну Миколаївну один із викладачів нашої кафедри. Отож факультет і кафедра нової та новітньої історії бажають Вам залишатись на цій висоті і ще довгий час гідно представляти одеську історичну науку в європейському науковому просторі.

О. Б. Дьомін

ПРОФЕСОРУ ФЕДІРУ ОЛЕКСАНДРОВИЧУ САМОЙЛОВУ – 65 РОКІВ

Дисциплінований, працьовитий, відповідальний, уважний, цілеспрямований, добрий, неконфліктний, комунікабельний, організований, емоційний – ось перші слова, що приходять на думку, коли мова заходить про Федора Олександровича Самойлова. Таким він залишається і сьогодні, незважаючи на те, що у вересні 2013 року Федір Олександрович за станом здоров'я перестав працювати на кафедрі.

Ф. О. Самойлов народився 12 грудня 1947 року в місті Одеса, закінчив місцеву середню школу № 106. В 1966 році поступив на історичний факультет Одеського державного університету імені І. І. Мечникова. Після закінчення навчання з вересня 1971 року він розпочав працювати вчителем історії Татарбунарської середньої школи Одеської області. Та вже через два місяці його призвали до Радянської Армії. Строкову однорічну службу Ф. О. Самойлов проходив в лавах Групи радянських військ у Німеччині на території Німецької Демократичної Республіки. Зразу після демобілізації в листопаді 1972 року він поступив у заочну аспірантуру кафедри історії СРСР та розпочав викладати на підготовчих курсах при університеті. Але було прагнення до більш серйозної роботи і в 1973 році Федір Олександрович